

KULTUREN



Kv Tegnér 2

fornlämning Lund 73:1,
Lunds stad, Lunds kommun Skåne
Arkeologisk undersökning 2016

KULTURMILJÖRAPPORT 2017:14

IVAN BALIC

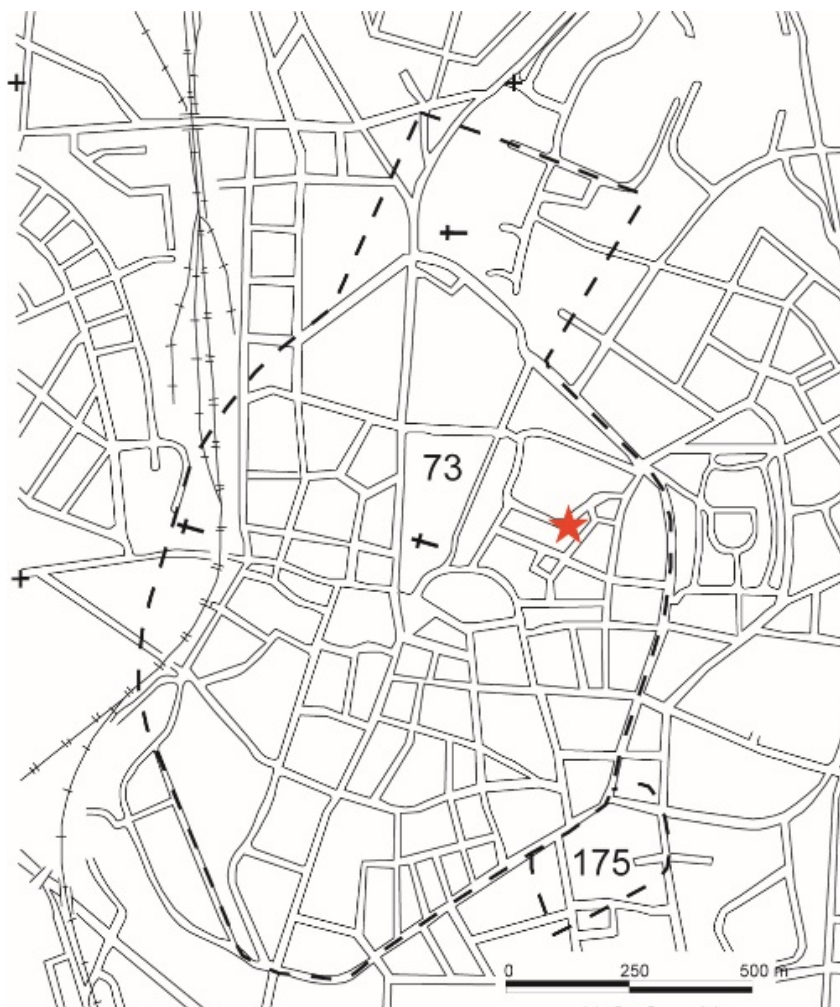
KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	3
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	4
Genomförande och resultat	7
Administrativa och tekniska uppgifter	9
Referenser	10
Bilagor	10
<i>Bilaga 1</i>	<i>11</i>
<i>Planritning över botten på schaktet för fettavskiljare</i>	<i>11</i>
<i>Sektionsritning över den västra schaktkanten av schaktet för fettavskiljaren</i>	<i>12</i>
<i>Sektionsritning över den östra schaktkanten av schaktet för fettavskiljaren</i>	<i>13</i>

Sammanfattning

I samband med att Östgöta nation inom fastigheten kv Tegnér 2, behövde installera en ny fettavskiljare till sitt kök gjordes en schaktningsövervakning av arbetena enligt Länsstyrelsens beslut (Lst. dnr. 431-8684-2016). Vid den påträffades flera välbevarade lämningar från vad som tolkas vara hög- och tidigmedeltid, med bland annat tomtrännor, huslämningar och spår efter horn- och benhantverk. Undersökningen kompletterar och förstärker bilden av att det inom fastigheten kv Tegnér 2 finns en stor vetenskaplig potential rörande hög- och tidigmedeltid i denna del av den medeltida staden.



Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

Inledning

I samband med att Östgöta Nation skulle installera en ny fettavskiljare genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning, enligt Länsstyrelsens beslut (Lst.dnr 431-8684-2016). Arbetena omfattade dela av fastigheten Kv Tegnér 2 som är beläget inom Lunds medeltida stadsområde, fornlämning nr 73:1.

Fornlämningsmiljö

Kv Tegnér 2 är beläget i den nordöstra delen av Lunds medeltida stadsområde, nordost om Domkyrkan och öster om ärkebiskopsborgen Lundagård (figur 1). Kvarterets omgivande gator är av medeltida ursprung och existerade under 1600-talet, dock har gatunamnen bytts (Andrén 1980 s 48). I öst begränsas kvarteret av Hjortgatan som tidigare hette Stora Kosträtet och gatunamnet fanns kvar långt in på 1800-talet. Nuvarande Lilla Tomegatan vid kvarterets nordöstra sida hette tidigare Lilla Kosträtet.

Adelgatan i norr hette tidigare Annagatan och under 1700-talet omfattade den även nuvarande Sankt Annegatan (Bevaringskommittén 1983 s 179).

Kvarterets östra del var under 1700-talet uppdelad i två tomter, vilka ägdes av en skräddare och en borgare. Under 1800-talet förtätades området och sju mindre tomter styckades upp och bebyggdes, vilket gav en stor kontrast till den västra delen av kvarteret som innehöll mer grönska och öppna ytor (Bevaringskommittén 1983 s 179 f).

Västsidan av kvarteret ligger närmast Domkyrkan och Lundagård medan östra delen vetter mot bakgatorna där korna leddes ut till betet, vilket gjorde att det fanns karaktärsskillnader mellan kvarterets olika delar. Högt uppsatta tjänstemän inom kyrkan eller akademien bebodde den stora tomt som fanns i den västra kvartersdelen under 1700-talet och tidigare (Bevaringskommittén 1983 s 179 f).

I det sydvästra hörnet fanns en kringbyggd gård, som under 1850-talet revs liksom ett fristående hus vid Adelgatan. I samband med detta styckades den stora tomten upp i två tomter inför nybyggnation. Nuvarande byggnad uppfördes år 1853-54 och kallades i folkmun för Vita huset. Samtidigt uppfördes den stallbyggnad som numera kallas för Allmogehallen (Bevaringskommittén 1983 s 179 f). Framför den stora huvudbyggnaden, som till en början var en tvåfamiljsbostad, fanns en förträdgård utan synbar åtskillnad av tomterna. Baksidan kallades för den nedsänkta trädgården på grund av nivåskillnaden mot Adelgatan. Där fanns en tydligare tomtindelning än vad som förekom på framsidan av huset och en avenbokshäck skiljde tomterna åt (Anteckningar Eva Bonde, Kulturens kulturhistoriska arkiv). År 1887 slogs tomterna återigen ihop till en stor sammanhängande tomt med en Herr Sjögren som ensam ägare, som lät bygga en mittflygel i två våningar på byggnadens baksida (Bevaringskommittén 1983 s 181). Lunds stad köpte år 1917 hela fastigheten då det fanns planer för att installera byggnads- och hälsovårdsnämnden i byggnaderna. Tio år senare såldes emellertid fastigheten vidare till Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige i Lund, som kom att kalla fastigheten för det Nya området. Vissa förändringar företogs omedelbart för att anpassa byggnader och trädgård till den nya situationen. Det innebar att Gamla och Nya området kopplades ihop via en undergång och besökare lotsades in centralt på Vita Husets framsida. Det Nya området invigdes år 1929 och blev entrén till friluftsmuseet Kulturen (Guldåker 2011).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Kv Tegnér 2 har tidigare undersökts arkeologiskt vid flera tillfällen. Resultaten är blandade då både tidigmedeltida lämningar såväl som sentida bebyggelselämningar har påträffats, vilket delvis beror på att utbyggnaden i området under 1800-talet var omfattande, i samband med förtätning av hela staden. Under 1900-talet införlivades området i friluftsmuseet som behövde anpassa både byggnader och trädgård för sin verksamhet, vilket också har medfört omfattande markarbeten.

Följande undersökningar har utförts inom kvarterets västra delar. Uppgifterna hämtade från Kulturens LA-arkiv om inget annat anges:

1928 – Grävning för en mur ut mot Stora Algatan. Delar av ett golv med medeltida tegel påträffades i gatulinjen, ca 0,90 m under marknivån, samt en kallmur av hallasten, ca 1 m under marknivån.

1929 – Grundgrävning vid Vita Huset. Fynd av bl a mynt, spännen, knapp, nyckel, knivar stylus, kammar, spelbricka och keramik. Möjligen tyder fynden på att ett kanikresidens funnits i området.

1946 – Grävning för skorsten vid Hylla smedja. Stenläggning påträffades 0,90 m under marknivån samt delar av en trolig stenbrunn 0,30 m under marknivån.

1957 – Vid grävning för oljetank väster om Vita Huset har schaktbegränsning och schaktbotten dokumenterats.

1958 – Vid uppförandet av Västra Vrams prästgård i nordöstra delen av tomten framkom en stenbrunn.

1958 – Vid ledningsgrävning utanför Vita husets entré framkom ett antal större stenar som kan ha utgjort en stengrund.

1960 – Grundgrävning för textilhallen. Vid den arkeologiska förundersökningen utfördes sektionssuppmätningar samt planinmätning av anläggningar såsom brunnar, husgrunder, vattenrännor och gropar. Ett ca 0,80 -1,20 m tjockt tegelfritt lager, sannolikt tidigmedeltida, dokumenterades i de södra och östra sektionerna. I norr dokumenterades ett tegelförande myllager ända ner till den gula moränleran. Fyllningarna i groparna var tegelfria och sannolikt tidigmedeltida. Det finns ingen rapport från undersökningen, men i en tidningsartikel menar arkeologen Ragnar Blomqvist att undersökningsresultaten var överraskande då fynden avslöjade en ganska stor medeltida bebyggelse och att det inom tomten fanns bebyggelse redan under 1100-talet (Arbetet 17/4 1960, Kulturens LA-arkiv).

1966 – Vid ledningsgrävning för värmekulvert mellan Allmogehallen och Vita huset påträffades en stengrund bestående av tre skift fältstenar ca 0,10 m under markytan.

1967 – Vid grävning för avloppsledningar väster om Vita Huset dokumenterades schaktbegränsning och schaktbotten.

1986 – Provgrävning inför restaurangbyggnad öster om Vita Husets norra del. Schaktbegränsning och schaktbotten dokumenterades liksom en sammanfattande beskrivning av de undersökta kulturlagren, som bestod av "mylla med tegelflis".

1988 – Grundgrävning för restaurangbyggnad väster om Vita Husets norra del. Enligt fältritningarna genomfördes undersökningen "ur arkeologisk synpunkt planlöst. Rännor för grundsulor grävdes än här än där. Återfylldes delvis och grävdes upp på nytt. Lagerbilden kunde i alla fall konstateras vara helt ostratifierad, och kunde närmast karaktäriseras som

trädgårdsmylla. I sydvästliga hörnet enstaka sten, något kalkbruk och tegel. Kan betraktas som lämningar från en byggnad”.

1988 – Plintborrning för restaurangbyggnad öster om Vita Husets norra del. Området på ca 16x8 m ytschaktades 0,20-0,30 m innan 10 st plinthål borrades med en diameter på ca en meter. Fyllningen i borrhölen var av samma karaktär som vid grundgrävningen för restaurangbyggnaden väster om Vita Huset.

1994 - Kv Tegnér 1, arkeologisk förundersökning. Tidigmedeltida lager framkom ovanpå moränleran, samt gropar med samma datering.

1994 - Kv Tegnér 1, arkeologisk slutundersökning. Flera bebyggelsefaser kunde konstateras. Under 1000-talet användes troligen området främst för bete, för att under 1100-talets början utnyttjas mer intensivt, vilket flera gropar och brunnar indikerar. Senare delen av 1100-talet expanderade bebyggelsen österut. Ett bostadshus på stensyll och troligen uppfört i stavverks- eller skiftesverksteknik påträffades, samt ett lergolv och resterna efter en kupolugn. En grophusliknande byggnad framkom, troligen ett förrådshus. En stenläggning samt en flätverksbrunn ingick i gårdskomplexet. 1200-talet innebar expansion av bebyggelsen norrut. En byggnad uppförd på stensyll påträffades och troligen var det en korsvirkeskonstruktion med lerklining. Ett lergolv och en härd eller ugn påträffades i byggnaden. Byggnaden förstördes i en brand och återuppfördes därefter. Byggnaden hade fungerat som verkstadslokal för ben- och hornverksamhet och en avfallsgrop påträffades i närheten med verkstadsspill. Bebyggelsestrukturen förändrades fullständigt under 1300-talet inom det undersökta området. Istället för ett myller av byggnader påfördes istället nya jordmassor som utfyllnad och utjämning. Endast en byggnad konstaterades på området. Byggnaden var enkel med jordstampat golv och troligen rör det sig om en ekonomibyggnad. De skriftliga källorna omtalar att ett kanikresidens fanns på platsen vid medeltidens slut, exakt var är dock oklart.

En period av utjämning av marken följde under 1400-1600-talen, möjligen förekom en gårdsplan på plats. Först under 1700-1800-talen förändrades bebyggelsemönstret då den kvarvarande bebyggelsen i den sydvästra delen av tomten revs för att ge plats åt Vita huset samt stallbyggnaden (Carelli 1996 s 112 ff).

2012 - I samband med anläggandet av en skolträdgård på Kulturens friluftsmuseums södra område genomfördes en arkeologisk förundersökning. Ett smalt schakt om 35 löpmeter, bredd 0,50 m och djup 0,40 m dokumenterades. I den västra delen av schaktet påträffades en rad med syllstenar i lerpäckning, vilka var rester från en utbyggnad av stallet som syns på kartor mellan år 1875 – 1907. Stallet finns fortfarande på plats, numera benämnd som Allmogehallen. I det norra schaktet påträffades flera skikt av sand och grus vilket härstammar från 1880-talets sand- och grusgångar som fanns i trädgården. Inga intakta medeltida kulturlager påträffades (Guldåker 2012).

2015 - Geoteknisk undersökning i fastigheten Kv Tegnér 2, i anslutning till undergången på Kulturen samt en provgrop vid Allmogehallen. Inga medeltida lämningar beröres vid den aktuella undersökningen (Guldåker 2015).

Genomförande och resultat

När Östgöta Nation skulle installera en ny fettavskiljare gjordes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Arbetena omfattade två schakt, ett schakt för fettavskiljaren och ett för anslutningarna till byggnadens källare. I schaktet för fettavskiljaren påträffade en Va-ledning som innebar att schaktet fick vidgas något för fettavskiljaren inte skulle komma i konflikt med ledningen. Schaktet var ca 2,50 m långt x ca 2,5 m brett i ytan men smalnade av ned till ca 1,80 m x 2,50 m i botten, som låg ca 1,6 m under markytan. Ledningsschaktet in till fastighetens källare var sammanlagt ca 5,00 m långt.



Figur 2. Schaktens läge på fastigheten markerat med grönt.

I båda schakten berördes bara omrörda massor och moderna bärlager ned till ca 0,80 djup. Därunder dokumenterades flera välbevarade kulturlager, fyllningar i nedgrävningar, en ränna samt ett lergolv. De äldsta lämningarna bestod av tre nedgrävningar vars funktioner inte kunde fastställas. Fyllningarna i dem bestod till stora delar av avfall förknippat med horn- och benhantverk. Dessa skars av en ränna vars sträckning kan indikera att det rör sig om en tomtgräns. Däröver dokumenterades ett påfört kulturlager som tycks ha varit ett underlag för ett lergolv. Även ovanpå lergolvet fanns ett påfört kulturlager som kan indikera att det i området fanns en sättningsproblematik som föranledde upprepade utfyllningar. Inga daterande fynd påträffades men lämningarnas stratigrafiska läge pekar

mot den tidigare delen av medeltiden. Bevaringsförhållandena var mycket goda, framför allt i de lågt liggande lagren. Moränlera påträffade ca 1,50 m under markytan men den totala kulturlagertjockleken kunde inte konstateras då botten på nedgrävningarna inte nåddes.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-8684-2016	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Projektnummer	61000-453
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Kv Tegnér 2
Typ av exploatering	Ombyggnation		
Uppdragsgivare	Östgöta Nation		
Typ av undersökning	FU		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Ivan Balic		
Övrig personal			
Fältarbetstid	2016-07-05 – 2016-07-06		
Fälttid			
Arkeolog	4h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	8,5 m ²		
Kubik	7 m ³		
Schaktmeter			
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	750x4=3 000 SEK		
Rapport	750x8=6 000 SEK		
Analyser	-		
Övrigt	-		
Summa:	9 000 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa			
Summa, faktisk	9 000 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Inga fynd tillvaratogs		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	2 st A3 i skala 1:20 & 1:100		
Foto	-		
Analyser	-		
Övriga upplysningar	-		

Referenser

Arbetet 17/4 1960.

Andrén, A. 1980. Lund. *Medeltidsstaden 26*. Stockholm.

Bevaringskommittén. 1983. Lunds stadskärna. *Bevaringsprogram. Krafts rote. Lund 1983*.

Carelli, P. 1996. På Kulturens bakgård. Arkeologisk undersökning inför Vita husets tillbyggnad. Kv Tegnér 1, Lund. Med bidrag av David R.M. Gaimster, Sebastian Goksör, Peter Kresten, Mats Regnell, Jørgen Steen Jensen. *Arkeologiska rapporter från Lund, nr 18*. Kulturen, Lund.

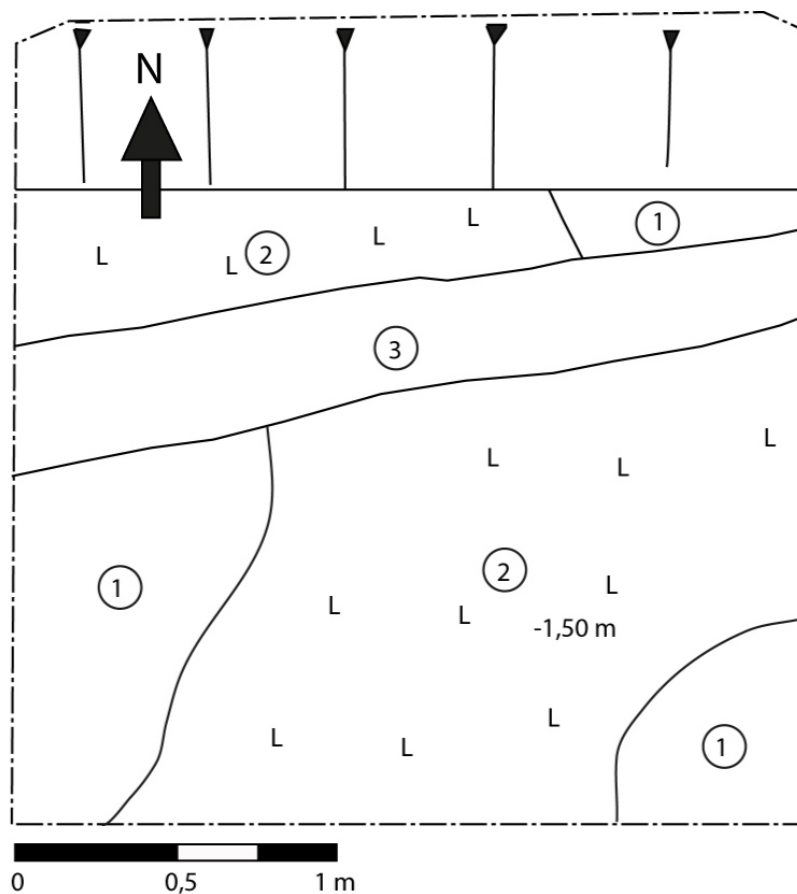
Guldåker, A. 2011. Trädgårdsarkeologisk rapport, Kulturen. Version 1. 2011. *Kulturens trädgårdar i friluftsmuseet 1890-2011*.

Guldåker, A. 2012. Kv Tegnér 1, Lund. *Arkeologisk förundersökning 2012. Arkeologiska arkivrapporter från Lund nr 427*.

Guldåker, A. 2015. Kv Tegnér 1, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Skåne. Geoteknisk undersökning m fl 2014. *Kulturmiljörapport 2015:4*.

Bilagor

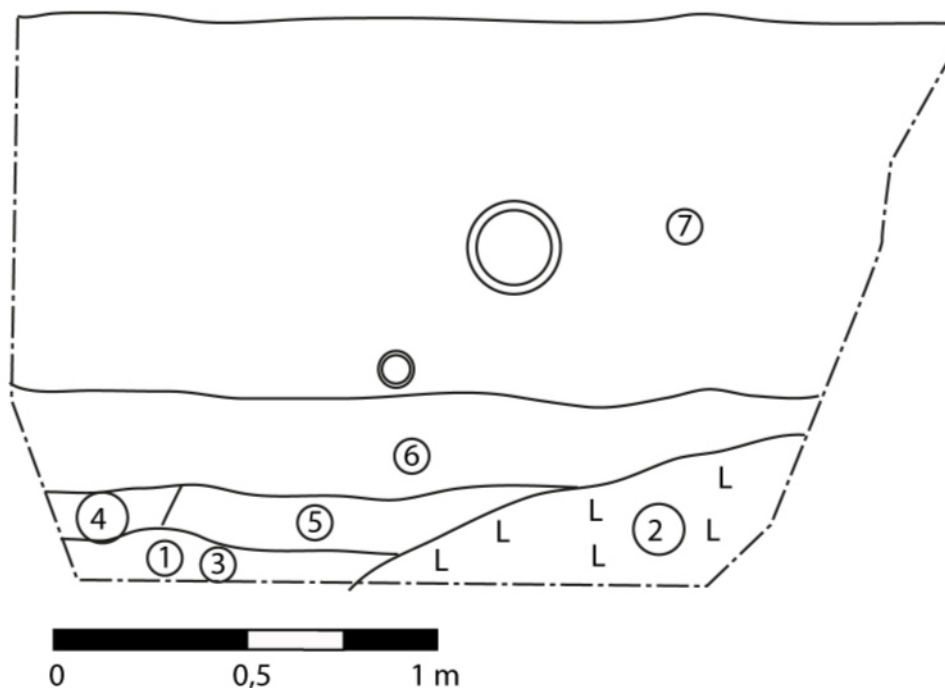
1. Planritning & Sektioner



Bilaga 1.

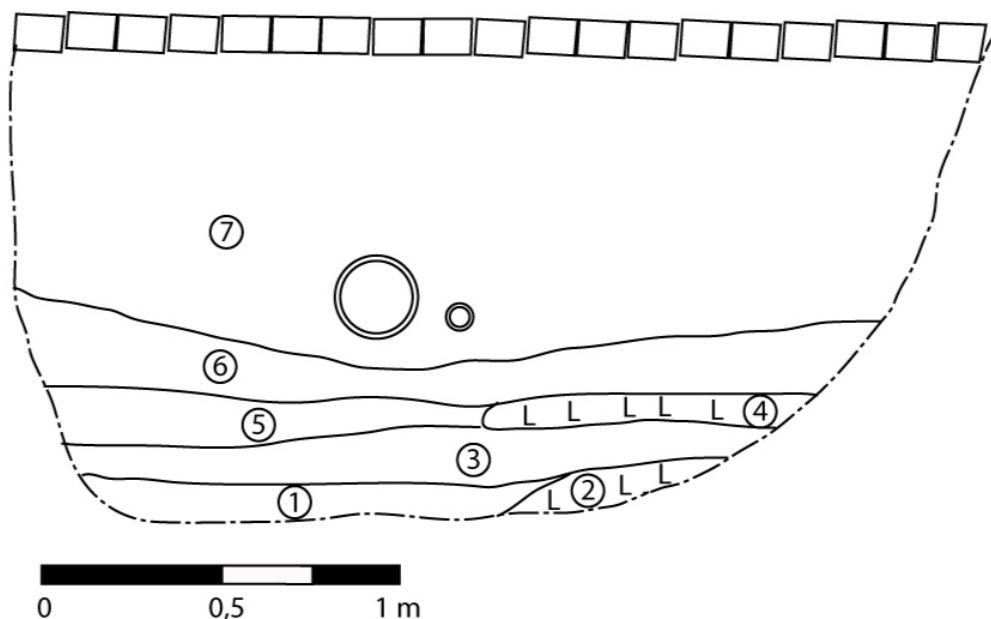
Planritning över botten på schaktet för fettavskiljare

Lagerbeskrivning: 1. Svart, fett, lerigt kulturlager med viss vattenavsatt karaktär. Fuktig och något kompakt. Innehåller fiskben, djurben, träbitar relativt rikligt avfall från horn och benhantverk samt enstaka bitar var bränd lera. Fyllningar i nedgrävningar. 2. Gul moränlera geologiskt avsatt. 3. Svart, fett, lerigt kulturlager som är fuktig och något kompakt. Innehåller fiskben, djurben, träbitar relativt rikligt avfall från horn och benhantverk samt enstaka bitar var bränd lera. Fyllning i ränna.



Sektionsritning över den västra schaktkanten av schaktet för fettavskiljaren

Lagerbeskrivning: 1. Svart, fett, lerigt kulturlager med viss vattenavsatt karaktär. Fuktig och något kompakt. Innehåller fiskben, djurben, träbitar relativt rikligt avfall från horn och benhantverk samt enstaka bitar var bränd lera. Fyllningar i nedgrävningar. 2. Gul moränlera geologiskt avsatt. 3. Svart, fett, lerigt kulturlager som är fuktig och något kompakt. Innehåller fiskben, djurben, träbitar relativt rikligt avfall från horn och benhantverk samt enstaka bitar var bränd lera. Fyllning i ränna. 4. Gul kornig och kompakt lera med inslag av kulturlager. Tolkas som ett golv. 5. Gråsvart lerigt kulturlager som är fuktigt, fett och något kompakt. Innehåller djurben, tegelkross, småsten, träkol och bränd lera. Ger ett kornigare intryck än de äldre lagren och vertikal fyndorientering förekommer. Påfört lagereventuellt för att jämna ut sättningar över de äldre nedgrävningarna. 6. Liknar i stort sett lager 5 men med ett inslag av kalkbruk. 7. Omrörda kulturlager påverkade av yngre tidars anläggningsarbeten.



Sektionsritning över den östra schaktkanten av schaktet för fettavskiljaren

Lagerbeskrivning: 1. Svart, fett, lerigt kulturlager med viss vattenavsatt karaktär. Fuktig och något kompakt. Innehåller fiskben, djurben, träbitar relativt rikligt avfall från horn och benhantverk samt enstaka bitar var bränd lera. Fyllningar i nedgrävningar. 2. Gul moränlera geologiskt avsatt. 3. Svart, fett, lerigt kulturlager som är fuktig och något kompakt. Innehåller fiskben, djurben, träbitar relativt rikligt avfall från horn och benhantverk samt enstaka bitar var bränd lera. Fyllning i ränna. 4. Gul kornig och kompakt lera med inslag av kulturlager. Tolkas som ett golv. 5. Gråsvart lerigt kulturlager som är fuktigt, fett och något kompakt. Innehåller djurben, tegelkross, småsten, träkol och bränd lera. Ger ett kornigare intryck än de äldre lagren och vertikal fyndorientering förekommer. Påfört lager eventuellt för att jämna ut sättningar över de äldre nedgrävningarna. 6. Liknar i stort sett lager 5 men med ett inslag av kalkbruk. 7. Omrörda kulturlager påverkade av yngre tiders anläggningsarbeten.

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.
I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2017

- 2017:1 Kv. Eskil 19, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2017:2 Kv. Universitet 1, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014–2015. Mattias Karlsson.
- 2017:3 Kv. Galten 10, 11 och 12, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2017:4 Clemenstorget, Sankt Laurentiigatan, Bredgatan och Norra Vallgatan. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Aja Guldåker.
- 2017:5 Södra stambanan Lund Högevall - Flackarp AU steg 2, Lunds och Staffanstorps kommun, Skåne. 2016. Krister Kàm Tayanin.
- 2017:6 Västra Odarslöv 8:1-Odarslövs kyrka, fornlämning 25. Odarslövs socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2016. Aja Guldåker.
- 2017:7 Kv Kulturen 24, Lund. Geoteknisk undersökning 2015. Gertie Ericsson.
- 2017:8 Kv Kulturen 24, Lund. Förundersökningar 2013-2016. Aja Guldåker.
- 2017:9 Stångby kyrkby, fornlämning Stångby 22:1, Lunds kommun, Skåne. Arkeologiska förundersökningar 2002-2003 Gertie Ericsson.
- 2017:10 Kv Universitetet 1, Lund. Fornlämning Lund 73:1, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2015. Krister Kàm Tayanin.
- 2017:11 Innerstaden 2:1 – Stora Södergatan, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning
- 2017:12 Flackarp 30:1, Lunds och Staffanstorps kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Krister Kàm Tayanin.
- 2017:13 Kv Garvaren 7 och 29, Fornlämning 73: 1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Jan Kockum.
- 2017:14 Kv Tegnér 2, Fornlämning 73: 1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Ivan Balic.